

ства, крім того, встановлено, що вилучені документи на автотранспортні засоби мали великий ступінь схожості зі справжніми [3].

Підшукавши покупця, злочинці підробляють документи на транспортний засіб, які засвідчують правомірність його володінням, або здійснюють його постановку на облік і реєстрацію на підставних осіб (своїх знайомих чи родичів), які будуть виступати власниками транспортного засобу при його продажу.

Література

1. Зуйков Г.Г. Криминалистическое учение о способе совершения преступления / Г.Г. Зуйков // Криминалистика: [учебник] / под ред. Р.С. Белкина, И.М. Лузгина. - М.: РИО Акад. МВД СССР, 1978. - С. 57-75.

2. Карагодин В.Н. Криминалистическое понятие способа сокрытия преступления / В.Н. Карагодин // Проблема развития криминалистики в условиях научно-технического прогресса: сб. тр. - Свердловск: СЮИ,

1982. - С. 105-111.

3. Красюк І. "Автомобіль - не розкіш, щоб ним ризикувати" / І. Красюк // Міліція України. - 2006. - № 103. - С. 4.

4. Старушкевич А.В. Криміналістична характеристика злочинів: поняття, визначення, етапи розвитку, місце в криміналістиці / Анатолій Володимирович Старушкевич // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності: зб. наук. ст. ¼ Донецьк: РВВ ДІВС МВС України, 1997. - С. 78-95.

5. Тіщенко В.В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів: [моногр.] / В.В. Тіщенко - Одеса, 2007. - 260 с.

Львовичкіна М.В.

*Здобувач кафедри криміналістики
Національного університету
"Одеська юридична академія"
Надійшла до редакції: 22.05.2013*

УДК 343.985:343.982.9

ДО ПИТАННЯ ДОДЕРЖАННЯ ЗАКОННОСТІ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Тарасенко В. Є.

З метою протидії злочинності, особливо її організованим формам, правоохоронні органи всього світу наділені повноваженнями щодо проведення заходів, пов'язаних з таємним (негласним) перебуванням працівника правоохоронного органу або особи, яка з ним співробітничала, у кримінальному середовищі з метою викриття протиправної діяльності. Такі дії визначають високу ефективність роботи поліцейських структур, спрямовані на досягнення суспільно позитивного результату. Завдяки законспірованим діям негласних працівників поліції стає можливим отримання корисної інформації про "супротивника", досягнення цілей своєчасного виявлення, попередження й розслідування злочинів. Застосування ж звичайних гласних методів боротьби зі злочинністю не завжди виявляється достатньо ефективним засобом вирішення завдань правоохоронної діяльності, адже більшість злочинних проявів має замаскований характер, і протидіяти їм відкритим шляхом просто неможливо. Сьогодні важко уявити собі ефективну боротьбу зі злочинністю без проведення оперативно-розшукової діяльності з використанням специфічних методів, засобів, без залучення штатних і позаштатних негласних працівників до виконання окремих завдань і проведення операцій, спрямованих на збір доказової бази з викриття протиправної діяльності.

Однак робота органів правопорядку під час проведення заходів із залученням негласних працівників часто межує з болісними питаннями вчинення ними злочинів, провокації чи підбурювання інших осіб на вчинення злочину, а також обмеження прав осіб, причетних до протиправної діяльності. Це зумовлює актуальність питань додержання законності при проведенні таких заходів.

Проведення оперативно-розшукових заходів з використанням штатних і позаштатних негласних працівників у змісті деяких міжнародних нормативно-правових актів, спрямованих на протидію злочинності, іменується як "агентурна операція". Так, Конвенція проти транснаціональної організованої злочинності, прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН 15 листопада 2000

року, передбачає серед спеціальних методів розслідування здійснення агентурних операцій компетентними органами з метою ефективної боротьби з організованою злочинністю [1]. У статті 20 цього документу йдеться про можливість проведення контролюваного постачання на міжнародному рівні, що може передбачати негласну допомогу громадян з метою супроводу вантажу (партій наркотиків, зброї тощо). При цьому допускається вивезення, провезення або ввезення на територію однієї або декількох держав незаконних або таких, що викликають підозри, партій вантажу з відома та під наглядом їхніх компетентних органів з метою розслідування будь-якого злочину й виявлення осіб, які беруть участь у вчиненні цього злочину [1, 20].

Зазначимо, що закріплений на міжнародному рівні термін "агентурна операція" до цих пір не імплементований у внутрішнє українське законодавство, що є дивним. Вважаємо за потрібне передбачити термін "агентурна операція" в Законі України "Про оперативно-розшукову діяльність", що неодмінно сприятиме взаєморозумінню між правоохоронними органами й підвищенню ефективності застосування спеціальних методів розслідування в контексті співробітництва на міжнародному рівні. Крім того, цей термін має бути впроваджений у науковий обіг для позначення тих оперативно-тактичних операцій, зокрема оперативно-розшукових заходів, що здійснюються з залученням штатних і позаштатних негласних працівників.

У статті 8 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" агентурні операції вбачаються в окремих правах підрозділів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, зокрема:

- проводити контрольовану поставку та контрольовану й оперативну закупку товарів, предметів і речовин, зокрема заборонених для обігу, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форми власності з метою виявлення й документування фактів протиправних діянь;

- виконувати спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації [4, 8].

© В.Є. Тарасенко, 2013

Зазначені операції відображені в нормах діючого Кримінального процесуального кодексу як негласні слідчі (розшукові) дії [2, глава 21]. Оперативна закупка й контролювана поставка визначаються КПК як форми контролю за вчиненням злочину, до проведення яких висуваються певні вимоги: здійснюються в разі наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин [2, 271]. Додержання законності при проведенні таких негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковим елементом. Під час підготовки й проведення заходів з контролю за вчиненням злочину чинним КПК забороняється провокувати (підбурювати) особу на вчинення цього злочину з метою його подальшого викриття, допомагаючи особі вчинити злочин, який вона би не вчинила, як би слідчий цьому не сприяв, або з цією самою метою впливати на її поведінку насильством, погрозами, шантажем. Здобуті в такий спосіб речі й документи не можуть бути використані в кримінальному провадженні. Виходячи з цього, виключно прокурор має право прийняти рішення про проведення таких негласних слідчих (розшукових) дій.

Стаття 272 КПК закріплює, що під час досудового розслідування тяжких або особливо тяжких злочинів можуть бути отримані відомості, речі й документи, які мають значення для досудового розслідування, особою, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації, або є учасником зазначеної групи чи організації, що на конфіденційній основі співпрацює з органами досудового розслідування [2, 272]. Проте чинним КПК не врегульовані питання санкціонування вчинення протиправних дій такою особою. З точки зору теорії, здійснення негласного проникнення (впровадження) в конкретне злочинне середовище для вирішення завдань, які стоять перед органами внутрішніх справ, має характер розвідувально-пошукової операції й базується на принципах: законності; винятковості (використовується в крайніх випадках); мінімального втручання в особисті права й свободи громадян; науковості; особливого порядку застосування; оптимальності часу проведення; наявності особливих підстав для його застосування. Вважаємо, що чинне законодавство має чітко визначати межі законності проведення такої агентурної операції.

Свого часу шляхом законодавчого закріплення можливості проведення агентурних операцій у Законі України "Про заходи щодо протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів та зловживання ними" [5] була визначена система заходів, націлених проти незаконного обігу наркотиків, права й обов'язки державних органів, юридичних осіб і громадян. В якості ефективних заходів з реалізації оперативних задумок правоохоронним органам, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, законодавчо була надана можливість проведення "контрольованої поставки" та "оперативної закупки" - операцій щодо придбання наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів. Згідно зі ст. 5 цього Закону проведення оперативної закупівлі дозволяється "для одержання доказів злочинної діяльності, пов'язаної з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, працівникам органів (підрозділів), яким надано право здійснювати ОРД, за постановою начальника відповідного органу, погодженою з прокурором" [5, 5].

У Законі України "Про оперативно-розшукову діяльність" [4] не міститься положень щодо використання

негласних працівників при проведенні зазначених агентурних операцій (оперативно-розшукових заходів) на відміну від закордонних аналогів. Так, наприклад, у ч. 5 ст. 6, ч. 1 ст. 17 Федерального Закону РФ "Об оперативно-розыскной деятельности" прямо вказується на можливість використання посадовими особами органів, що здійснюють ОРД, при проведенні оперативно-розшукових заходів допомоги окремих громадян з їхньої згоди на гласній чи негласній основі [6]. Таке положення законодавчо закріплює можливість конфідентів, які беруть участь при проведенні ОРЗ, повноцінно свідчити на досудовому слідстві та в суді щодо результатів проведення агентурних операцій.

Отже, маємо звернути увагу на позитивну функцію прокурорського нагляду при проведенні агентурних операцій, який є важливою гарантією запобігання порушень законності, попередження вчинення злочинів негласними працівниками, провокації чи підбурювання інших осіб на вчинення злочину, а також необґрунтованого обмеження прав осіб, причетних до протиправної діяльності. Вказаний вид контрольно-наглядової діяльності стосовно правоохоронних органів, на нашу думку, є найбільш ефективним і добре висвітленим у науково-практичних виданнях. Досліджені вище нормативно-правові акти надають органам прокуратури певні повноваження щодо нагляду за додержанням законів підрозділами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. Проте неузгодженість окремих норм законодавства, неконкретизованість їхніх положень, а також відсутність єдиного понятійного апарату потребує окремих досліджень питань додержання законності при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних з використанням штатних і позаштатних негласних працівників.

Література

1. Конвенція проти транснаціональної організованої злочинності, прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН від 15 листопада 2000 року // "Офіційний вісник України". - № 14. - 2006. - Ст. 1056.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>. - Назва з екрану.
3. Закон України "Про міліцію" від 20 грудня 1990 року // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991. - № 4. - Ст. 20.
4. Закон України "Про оперативно-розшукову діяльність" від 18 лютого 1992 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992. - № 22. - Ст. 303.
5. Закон України "Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів та зловживання ними" від 15 лютого 1995 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995. - № 10. - Ст. 62.
6. Вагин О.А. Постатейный комментарий к Федеральному Закону "Об оперативно-розыскной деятельности" / О.А. Вагин, А.П. Исиченко, А.Е. Четчин - М., 2008. - 136 с.

Тарасенко В. Є.

*доктор юридичних наук, доцент
професор кафедри криміналістики, судової
медицини та психіатрії ОДУВС
Надійшла до редакції: 22.05.2013*